

"שאגת הארי" - סיכום השלב הראשון (עד הפסקת האש הזמנית)

תמיר הימן | 17 במאי 2026

עיקרי הדברים

המלחמה מול איראן ושלוחיה מצויה בהפוגה, במקביל למשא ומתן מדיני בין איראן לארצות הברית. זוהי המערכה הרחבה ביותר במזרח התיכון מאז 2003, והראשונה שבה ישראל נלחמת כשותפה פעילה בקואליציה עם ארצות הברית. למרות הישגים טקטיים, שני מוקדי הכובד של המערכה - המשטר האיראני ופרויקט הגרעין - נותרו ללא שינוי מהותי.

הדרך למלחמה נסללה לאחר שהמערכה הקודמת ("עם כלביא", יוני 2025) לא סללה דרך לפתרון קבע ואיראן הוכיחה יכולת שיקום מהירה ומסוכנת:

- **בתחום הגרעין:** שיקום אתר פורדו והאצת הקמתו של "הר המקוש", החסין (לכאורה) לתקיפות אוויריות.
- **בתחום טילים:** קצב ייצור של כ-125 טילים בחודש (בסיומ "עם כלביא": 1,500; בפתיחת "שאגת הארי": 2,500).
- **באסטרטגיית השלוחים:** שיקום מהיר של חיזבאללה (הכפלת תקציב וחידוש נתיבי האספקה דרך סוריה), חרף נפילת משטר אסד.

אתגרי ניהול המערכה

- **פער בין הדרג המדיני לצבאי:** השאיפה המדינית הייתה הפלת המשטר; המטרה הצבאית המוצהרת הייתה שחיקת יכולות.
- **חוסן שלטוני:** ההנהגה האיראנית עברה למבנה פיקוד מבוזר, ומוג'תבא ח'אמנהאי מונה למנהיג העליון - מהלך שמנע ואקום שלטוני חרף סיכול הבכירים.
- **מצר הורמוז:** סגירת המצר יצרה מנוף לחץ גלובלי, ששינה את סדר העדיפויות האמריקאי והסיט את הקשב לאנרגיה ולתשתיות לאומיות.
- **תת-הקרקע האסטרטגי:** המלחמה המחישת את מגבלות הכוח האווירי. רוב נכסי הגרעין והטילים שרדו בבונקרים עמוקים.

השלכות אזוריות

- **מדינות המפרץ:** ערעור תפיסת הגידור ותדמיתן כ"חוף מבטחים" - שיפור היחסים עם טהראן לא קנה להן הגנה מפני הברוטליות האיראנית.
- **לבנון:** כניסת חיזבאללה למערכה עוררה ביקורת חריפה בתוך לבנון והניעה שיח ישיר בין ממשלת לבנון לישראל. "הקו הצהוב" בדרום לבנון מצמצם איומים, אך מסכן את כוחות צה"ל בשטח ומקנה לחיזבאללה לגיטימציה מחודשת כ"מגן לבנון".
- **מעמד ישראל:** שיתוף הפעולה הצבאי עם ארצות הברית נמצא בשיא, ויכולותיה הצבאיות מגבירות את נכסיותה. מנגד, מעמדה המדיני נחלש בשל התפיסה שהיא גררה את ארצות הברית למלחמה לא לה, ובשל הזיהוי המוחלט עם ממשל טראמפ.

חלופות והמלצות עיקריות

הפעלת לחץ על איראן באמצעות מצור חלקי כדי להביאה לריכוך עמדותיה במשא ומתן עם ארצות הברית היא חשובה. אולם, מצב של "לא הסכם ולא תקיפה" כמדיניות ארוכת ימים הוא הימור מסוכן שכן הוא עלול לאפשר לאיראן להגיע למעמד של מדינה גרעינית (ניסוי במדבר, "פצצה במרתף", או עמימות גרעינית). לפיכך:

- **מול איראן** - יש לחתור, יחד עם ארצות הברית, להסכם נוקשה הכולל פיקוח חודרני ופירוק יכולות, או לחילופין, לפעולה צבאית שתותיר את איראן בלי קלפי מיקוח אסטרטגיים לקראת השלב הסופי של המשא ומתן.
- **בלבנון** - יש לאמץ מודל המחייב את פירוק חיזבאללה מנשקו בתמורה לנסיגת צה"ל; בהשראת הפתרונות הנשקלים ברצועת עזה, להסתייע בכוח צבאי בינלאומי שיתמוך במאמצה של ממשלת לבנון לאכוף את הפירוק.

השורה התחתונה: ישראל השיבה לעצמה את ההרתעה הטקטית, אך צומת ההכרעה האסטרטגית מול אתגר הגרעין האיראני עודנה לפנינו.

****

“שאגת הארי”, המלחמה עם איראן ושלוחיה, טרם הסתיימה. אך שתמונת הסיום אינה ברורה והתמונה הנוכחית עשויה להשתנות בקרוב, מאפייניה הייחודיים של המערכה מאפשרים עצירה לניתוח ביניים. זוהי המלחמה הרחבה ביותר שהתנהלה במזרח התיכון מאז מלחמת המפרץ השנייה, והראשונה שבה ישראל נלחמת כשותפה פעילה בקואליציה עם ארצות הברית. השלכותיה הגלובליות טרם התבהרו במלואן, אך ברור כבר עתה שיש לה משמעויות כבדות משקל למדינות המפרץ, לשוק האנרגיה העולמי, למעמד ישראל בעולם ולתחרות הבין-מעצמתית.

חלק ראשון – הדרך למלחמה

מלחמת 12 הימים (“עם כלביא”) הצליחה בפרק זמן קצר להסיג לאחור את פרויקט הגרעין, לשחוק זמנית את מאמץ ייצור הטילים של איראן ולהדגים את נחיתותה הצבאית מול ישראל. השלוחים לא פעלו במהלכה, ודומה היה שישראל ניצחה. אך כבר ביום הסיום הובן שההישג אינו יציב.

בתחום הגרעין, ההישג המרכזי היה דחיית זמן הפריצה לחומר בקיע משבועיים לשלושה עד שישה חודשים לפחות - באמצעות נטרול מתקני ההעשרה, השמדתם של מתקני ייצור הצנטריפוגות וסיכול מדעני גרעין בולטים. עם זאת, כל עוד המשטר נותר על כנו, הבעיה נותרה בעינה. ייתכן אף שהמוטיבציה האיראנית להגיע לנשק גרעיני התעצמה. משום שמדובר במדינה גדולה, בעלת יכולות מדעיות מתקדמות, הנזק היה בר-שיקום. ההערכה המקצועית המחמירה הייתה שזמן הפריצה לנשק יהיה כשנה, מתוכה כחצי שנה לצבירת חומר בקיע.

וכך אכן קרה. בחודשים שלאחר המלחמה עמלה איראן על שיקום יכולת העשרת האורניום בשני אתרים מרכזיים: בפורדו, שלא הושמד לחלוטין, ובהר המקוש - מתקן תת-קרקעי (לפי התפיסה האיראנית - מוגן יותר מפורדו), שבנייתו הואצה. בתחום ראש הקרב הגרעיני, שהוכה קשות, ההתאוששות הייתה איטית, אך משמרות המהפכה האיצו את מאמצי הפיתוח.

בתחום טילי הקרקע-קרקע, חרף הפגיעה הקשה במערך הייצור, חל שיקום מהיר: כ-1,000 טילים יוצרו בשמונה חודשים, וראשי הקרב השתכללו.

גם בנושא השלוחים חלה התפתחות מטרידה. איראן חידשה את ציר העברת הכסף לחיזבאללה: על פי דיווחים גלויים, מאות מיליוני דולרים זרמו במשך חצי שנה דרך איחוד האמירויות, טורקיה וחברות קש וחלפנות. בניגוד להערכות, נפילת משטר אסד לא “שברה” את הגשר הקרקעי בין איראן ללבנון, ואיראן חידשה גם את ציר ההעברות הקרקעי של אמצעי לחימה דרך סוריה. דרכו הועברו לחיזבאללה מערכות נשק מתקדמות. את שאר השיקום ביצע חיזבאללה באמצעות רכש מסוחר נשק סורים, ייצור עצמי, מינוי מפקדים חדשים ושיקום מערכי תקשורת.

לסיכום, איראן הצליחה להתאושש מהר מהצפוי בכל רכיבי ביטחונה הלאומי. קצב השיקום העיד על אודות עיסוק מוגבר בגרעין ובטק”ק ונחישות לממש את “הבטחת אמת 4” - תכנית הנקמה האיראנית על מלחמת 12 הימים. דומה היה שמלחמת מנע נוספת תהיה הכרחית, ושמדובר בעניין של עיתוי בלבד.

אפקט טראמפ ותקופת ההמתנה

בסוף דצמבר 2025 פרץ באיראן גל מחאה חדש נגד המשטר. עוצמתו הייתה בינונית בהשוואה לגלי מחאה בעבר, אך מובילי המחאה הפעם היו ממעמד הביניים (סוחרי הבאזר) והיא התפשטה במהירות לקהלים נוספים. הדיכוי האלים הניע את הנשיא טראמפ לציין ברשת החברתית שלו “העזרה בדרך”. מעודד מהצלחתו בוונצואלה, הצהיר טראמפ על אודות מחויבותו לעם האיראני וכוונתו לתקוף באיראן. ההודעה הפתיעה את ישראל, שביקשה זמן לשיפור ההגנה.

עמדת ישראל הייתה כי אם הנשיא אכן נחוש לפעול, רצוי להוציא לפועל תכנית רחבה יותר בעיתוי שיאפשר הגנה משופרת. לשם כך נדרשו כחודשיים של צבירת כוח אמריקאי במפרץ, תכנון משותף וחיזוק ההגנה הישראלית.

חלק שני - מטרות המלחמה ואופן יישומן

ייחודיותה של מלחמת "שאגת הארי" ואולי מקור הבעייתיות העיקרי שלה, היא בהיעדר מחויבות טוטלית למטרה אחת ברורה. שני הצבאות יצאו למערכה תוך חוסר קוהרנטיות בין החזון של הדרג המדיני לתכנית הצבאית. אמנם בשורות הדרג הצבאי הייתה שאיפה להחליף משטר באיראן, אך התכנית הצבאית התמקדה בהסרת איומים. הפער נבע מהמרחק בין שאיפות ליכולות: הדרג המדיני בישראל ובארצות הברית ראה בהפלת המשטר מטרה ראויה, שאולי הכריעה את הכף בהחלטה לצאת למלחמה. הדרג הצבאי, בשתי המדינות, הבהיר שהפלת משטר באמצעות מערכה באש אינה אפשרית. לכן, המטרות הצבאיות הפורמליות הופחתו ל"יצירת תנאים" להחלפת המשטר ולשחיקת איומים. הפלת המשטר נותרה "יעד-על מדיני" - שאיפה ברורה אך לא מחייבת. (ניתן לשער, שאילו המיקוד של טראמפ היה הסרת איומים בלבד, הוא היה עוצר להפוגה רק לאחר הסרת האיום החמור מכל - הגרעין.)

על אף שהפלת המשטר הוגדרה כשאיפה בלבד, השלב הראשון של המערכה, ממצע עריפת הבכירים עד ביטול הפלישה הכורדית, התמקד בה. גולת הכותרת הייתה אמורה להיות המבצע הכורדי: פלישה של לוחמים כורדים לאיראן, שנראה היה שהיא עשויה להגביר מתיחות בין-עדית, לערער את המשטר וליצור תנאים לעליית משטר חדש, מתון. מבצע זה היה אבן הראשה של קשת מבצעים חסויים נוספים בעלי תכלית דומה. צירופם של אלה להזדמנות ההיסטורית שיצרו הצהרות הנשיא טראמפ ונכונותו לפעול היו ככל הנראה הבסיס לתפיסה כי ניתן להפיל את המשטר. אך טראמפ הוא שביטל את המבצע הכורדי, ככל הנראה נוכח התנגדות טורקיה, הרואה בכורדים איום, ושל מדינות ערב המתנגדות עקרונית לפירוק "מדינת הלאום" הערבית לשבטים ועדות. עם הסרת המבצעים החסויים מעל הפרק חוסל הגורם המרכזי שיכול היה לערער את יציבות המשטר. מנגד, איראן הצליחה לבצע העברת סמכות למנהיג עליון חדש ולבנות תוך כדי לחימה מערכת פיקוד ושליטה מתפקדת, ללא עריקות.

השלב השני (מהיום החמישי עד הפסקת האש): שחיקת יכולות. מטרתו הייתה הסרת איומים אסטרטגיים בהדרגה. מאמץ זה דמה לתהליך תעשייתי סדור של השמדת מטרות לפי תכנית מוגדרת מראש, שהוא פחות מבוסס על תחבולה וגמישות ויותר על הצטיינות טכנו-טקטית. משימות התקיפה המרכזיות: השמדת חיל האוויר וחיל הים של משמרות המהפכה; השמדת התעשייה הצבאית האיראנית, כולל שרשרת ההספקה הפנימית; פגיעה בארגוני ביטחון הפנים; והשמדת פרויקט הגרעין בגישה חדשנית ומיוחדת. גולת הכותרת, השמדת הגרעין, לא מומשה עד החלת ההפוגה הראשונה.

תצורה אופרטיבית

התצורה האופרטיבית היא תרגום מבצעי של האסטרטגיה הנבחרת - שילוב מאמצים, לוח זמנים והישג נדרש. מאחר שהחזון האסטרטגי היה מורכב ומשתנה, גם התצורה האופרטיבית טולטלה.

בדוקטרינה הצבאית מקובלת ההבחנה בין שתי גישות הכרעה: הכרעה בתמרון והכרעה באש (שחיקה). שתיהן משלבות אש ותמרון, אך תצורתן שונה: בגישת התמרון - ההכרעה מושגת בריכוז מאמץ למרכז כובד במקסימום כוח ובמינימום זמן; בגישת השחיקה - השמדה הדרגתית ותעשייתית של יכולות האויב. הפלת משטר מצריכה בדרך כלל גישת תמרון. ההיסטוריה הצבאית מכירה רק שני מקרים שבהם הופל משטר באמצעות אש בלבד: משטר הירוויטו ביפן במלחמת העולם השנייה, ומשטר מילושביץ' בקוסובו (1999). גם לגביהם נטוש ויכוח בקרב חוקרים, האם היה זה כוח האש בלבד שהביא להפלה. וכך, למרות החזון המדיני שדרש הפלת משטר, צורת ההגשמה ברמה הצבאית הייתה של שחיקת יכולות והסרת איומים.

"שאגת הארי" נוהלה לפי גישת השחיקה בארבעה צירים מרכזיים:

1. סיכול ההנהגה הבכירה ושיבוש הפיקוד והשליטה, באופן שהוציא את האויב משיווי משקל.
2. השמדת חיל האוויר של משמרות המהפכה.
3. השמדת כלל יכולות חיל הים האיראני - הן של משמרות המהפכה והן של הכוחות המזוינים (הכומ"ז).
4. השמדת פרויקט הגרעין.

ניהול המלחמה היה משותף ישראלי-אמריקאי, בהובלה אמריקאית. צה"ל היה דומיננטי במספר תחומים: מטרות במרכז הכובד (טהראן), שימור עליונות אווירית, וצמצום היקף הירי האיראני באמצעות ציד משגרים ופיקת אתרי המנהור של הטילים - מאמץ שדרש שימוש בכמות גדולה של חימושים אוויריים.

חלק שלישי – שיבושים ואתגרים

“האדם מתכנן והאלוהים צוחק” - אמירה התקפה כפליים בשדה הקרב.

שלושה גורמים שיבשו את התכנון ואת השגת המטרות: חוסן המשטר, מצר הורמוז ותת-הקרקע האסטרטגי.

1. משטר חדש-ישן

המשטר באיראן אינו בנוי על אדם ספציפי אלא על תפיסה: שלטון חכם ההלכה באמצעות מערכת מוסדות, עם יתירות ואיזונים הדדיים. לפיכך, סיכול המנהיג העליון אינו שווה ערך להחלפת משטר. שינוי משטר משמעו שינוי תפיסה: דיקטטורה צבאית, משטר נשיאותי חילוני, או משטר דמוקרטי. לפי תבחינים אלה, לא הושגה החלפת משטר באיראן. ההנהגה החדשה שונה מהיוצאת, ולא בהכרח לטובה.

כיצד עלה בידי איראן לבצע העברת סמכות מורכבת תוך כדי השלבים האינטנסיביים ביותר של המלחמה? התשובה הקצרה: קור הרוח של עלי לאריג'אני (מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי, עד שחוסל) לממש את החוקה האיראנית כלשונה. החוקה מנמיכה יציבות בעת מות המנהיג באמצעות מועצת מנהיגות זמנית בת שלושה חברים: הנשיא (סמכות מבצעת), יו"ר הרשות השופטת (סמכות שיפוטית), ונציג מועצת המומחים, אייתאללה אערפי (סמכות רוחנית). מבנה זה הבטיח מילוי מיידי של הוואקום בראש המערכת. אף שאיזו התפקידים לא הוכח כיעיל והחלטות הגוף לא השפיעו על מהלך המלחמה, היציבות הושגה: נמנעה יוזמה צבאית של מפקד כלשהו “לקחת אחריות” באמצעות הפיכה.

בפיקוד הצבאי הוחלפו המפקדים שסוכלו, ובראשם מפקד מפקדת החירום ח'אתם אל-אנביאא' ומפקד משמרות המהפכה. במפתיע ובאופן מחשיד, לא דווח על מינוי רמטכ"ל חדש לכומ"ז (ייתכן שכדי להעצים את כוחם היחסי של משמרות המהפכה). הממונים החדשים מנוסים ובכירים, אך התפקוד בימים הראשונים לקה בחסר. החשש מחיסולים אילץ אותם להתנהל בפגישות מצומצמות, תוך מנוסה מתמדת מפני המרדף הישראלי.

עם זאת, המערכת הצבאית האיראנית תפקדה. ההסבר לכך הוא ביזור הסמכויות, שבוצע טרום המלחמה כחלק מהפקת לקחי 12 הימים. ההבנה שסיכול מפתיע של כל שרשרת הפיקוד הוא תרחיש סביר דחפה את המערכת לתכנן מערכה שתפעל גם בלי הוראות מלמעלה. הסמכות להפעיל יכולות אסטרטגיות - ירי טילים בליסטיים (כולל למטרות אזרחיות במפרץ) וסגירת מצר הורמוז ניתנה לקצינים שלא נדרשו לאישור לפני פעולה. ביזור זה יצר בעיות: המבוכה שנגרמה לאיראן בעקבות תקיפת עומאן, או הירי על תשתיות אזרחיות באיחוד האמירויות, בניגוד לרצון הפיקוד הבכיר, בעיקר על שום התלות האיראנית העתידית במערכת הפיננסית האמירית.

חוסן השלטון הומחש במינוי מוג'תבא ח'אמנהאי למנהיג העליון, על בסיס רצון משמרות המהפכה, ובניגוד לצוואת אביו, עלי ח'אמנהאי, שהורה במפורש שהמנהיג הבא ייבחר משורות חכמי ההלכה. הבחירה במוג'תבא בוצעה בהתאם לחוקה: כינוס פיזי של 88 חברים של מועצת החכמים בעיר הקדושה קום, וברוב קולות (54). בדומה לתפקוד הלקוי של מועצת ההנהגה הזמנית, גם מוג'תבא לא תפקד ממש בימים הראשונים - מצבו הרפואי והחשש מהתנקשות גרמו להיעלמותו. ובכל זאת, עצם קיומו של מנהיג בעל סמכות רוחנית סייע לייצוב המערכת ומנע יוזמה מהפכנית.

סיכול עלי לאריג'אני הביא לקדמת הבמה את יו"ר הפרלמנט, מוחמד באקר קאליבף, הנתפס בעיני הממשל האמריקאי ככתובת נוחה לעסקאות. כאשר טראמפ מדבר על “מנהיגות חדשה שאפשר לעשות איתה עסקים”, סביר שהוא מכוון אליו. ברם, קאליבף רחוק מלהיות שליט דומיננטי. הוא מצוי בלב הוויכוח בין הצמרת המדינית (שר החוץ והנשיא) לצמרת הביטחונית (מפקדת החירום ומפקד משמרות המהפכה), ואינו מעז לפסוק בלי הוראה מפורשת מהמנהיג העליון. משום שהמנהיג מנותק מכל אמצעי תקשורת דיגיטלי, התקשורת עמו מבוצעת ככל הנראה באמצעות פתקים ושליחים ואורכת זמן רב. זה ההסבר, לפחות חלקית, לחוסר היעילות של מאמצי התיווך במשא ומתן.

בכל מקרה, מהיום השני למלחמה (מינוי מועצת ההנהגה הזמנית) ובעיקר מהיום התשיעי (מינוי מוג'תבא), ברור שהשינוי בהנהגה האיראנית מינורי. אמנם משמרות המהפכה דומיננטיים יותר ומערכת הפיקוד והשליטה יעילה פחות, אך ביחס למאמץ הצבאי שהופעל - חיסולים תדירים, תקיפת מפקדות, אילוץ המפקדים לחפש מפקדות חלופיות או ניתוקם מיכולת שליטה - אין זה מפתיע שהמערכת האיראנית מגיעה למשא ומתן בתודעת ביטחון ניכרת.

2. נקודת הלחיצה העולמית: מצר הורמוז

חסימת מצר הורמוז לא הפתיעה את גורמי המודיעין; ההפתעה הייתה בעיתוי ובשיטה. החסימה בוצעה מוקדם מהצפוי - כאמצעי לחץ רדיקלי, היה מצופה שמהלך זה יופעל בשלב מתקדם של המערכה. הפתיחה המוחצת של הימים הראשונים וביזור הסמכויות האיראני יצרו הפתעה מצבית בעיתוי. לגבי השיטה: סגירת המצר באמצעות פריסתם של מוקשי עוגן באמצע נתיב התנועה היא האמצעי הקיצוני ביותר. ניתן היה לסגור את המצרים גם באיום בירי כטב"מי נפץ ובאכיפה ימית, אך מוקשים קשים מאוד לפינוי והסגירה הופכת הרמטית.

סגירת המצר שינתה את נתיב המלחמה ומיקדה את הקשב האמריקאי בניסיון לפתיחתו. בדרג הצבאי האמריקאי עלה הרעיון שלפיו הכרעת איראן תושג בים: הניצחון האסטרטגי של טראמפ יהיה שליטה במצר הורמוז וניתוב מחדש של המשאבים החיוניים היוצאים ממנו. כתוצאה מכך השתנה סדר העדיפות של התקיפות האוויריות ושובשה תכנית האש. חשיבות המצר - לא רק למשק האנרגיה, אלא גם למשק המזון (דשנים, בעיקר במדינות מתפתחות), הפכה תרחיש קיצון לתרחיש המלחמה בפועל.

סגירת המצר יצרה את הפער הראשון הבולט בין האינטרס הישראלי לזה האמריקאי. בעוד שהמצר אינו חשוב לישראל ואינו משפיע ישירות על אזרחיה (למעט בעקיפין, דרך מחיר הנפט העולמי), בארצות הברית מדובר בהשפעה על כל אזרח אמריקאי המגיע לתחנת דלק. וחשוב יותר: איראן הצליחה להשפיל את ארצות הברית כשאכפה את רצונה עליה ועל העולם באמצעות כוח צבאי. ארצות הברית ניסתה לגייס קואליציה לפתיחת המצר ומצאה עצמה לבד. ישראל תרמה למאמץ במשורה, אך לא מדינה נוספת נענתה לפנייה האמריקאית. עיקר אכזבתו של טראמפ התייחסה למדינות אירופה והחברות בנאט"ו, שסירובן אף נתפס כנטישה. הסירוב האירופי נבע משתי סיבות: ראשית, לא קוימה התייעצות עמן לפני פתיחת המלחמה - "לא בונים קואליציה בדיעבד", אמר שגריר אירופי בכיר. שנית, אירופה מצויה במלחמה זה כארבע שנים ואינה יכולה לפתוח חזית נוספת.

כך, סגירת מצר הורמוז העניקה לאיראן מנוף לחץ עולמי חדש, מעבר למנוף הגרעיני, והיא מנצלת אותו ככל יכולתה. המשא ומתן בינה לבין ארצות הברית, שהיה אמור לעסוק בזכויות אזרח, בפרויקט הגרעיני המסוכן ובמערך הטרור האיראני, הפך לשיחות על משטר התנועה במצר הורמוז. בנוסף, איראן מצאה מקור הכנסה חדש לקופתה המידלדלת באמצעות מיסוי הספינות העוברות במצרים.

3. תת-הקרקע: מרחב החסינות של פרויקט הגרעין והטילים

בעת הפסקת האש, איראן עדיין מחזיקה ב-60%-70% מיכולת שיגור הטילים שלה (טילים ומשגרים), בחומר גרעיני מועשר (440 ק"ג של אורניום ברמת העשרה של 60%, מאות ק"ג של אורניום ברמת העשרה של 20%, ומספר טונות של אורניום ברמת העשרה נמוכה מ-20%). חרף המודיעין המדויק ויכולת התקיפה המרשימה של ישראל וארצות הברית, המפקדות המרכזיות של מפקדת החירום האיראנית (ח'אתם אל-אנבייה ומשמרות המהפכה) לא הושמדו. תקיפות רבות השיגו נטרול חלקי וזמני בלבד; המפקדות חזרו לתפקוד מלא בזמן קצר, ושרידות הפיקוד והשליטה הצבאית נשמרה. כל זאת בזכות תת-הקרקע.

בעידן הנוכחי, תת-הקרקע ממחיש את מגבלות הכוח האווירי. האש האווירית פגעה קשות באויב, סיכלה מנהיגים, השמידה משגרים מוכנים לירי, פגעה בארגוני הביטחון האיראניים ובתעשייה הצבאית וקצרה הישגים טקטיים משמעותיים. אך היא לא הצליחה לפגוע במרכזי הכובד: פיקוד ושליטה, טילים בליסטיים וגרעין. נקודה זו חשובה ביותר: אם תתחדש המלחמה, יש להפיק לקח; ואם יושג הסכם, נושא תת-הקרקע חייב להיות במרכז הדיונים. כמעט כל מה שמתקיים מעל פני הקרקע ניתן לפיקוח ולהשמדה; לתת-הקרקע נדרש פתרון אחר: מודיעיני ומבצעי.

צה"ל הפגין יכולות מרשימות בתחום האש והמודיעין, אך עליונות זו לא תורגמה להישג בר-קיימא בתת-הקרקע. כך התרחש גם ברצועת עזה ובלבנון. לפיכך, אין מדובר רק בלקח מצבי לקראת חידוש הלחימה מול איראן, אלא בלקח לבניין כוח ארוך-טווח ובמיקוד משאבי הרכש והפיתוח של אמצעי לחימה שיעניקו לצה"ל יכולת מודיעין ותמרון מכריעות בתת-הקרקע.

חלק רביעי – השלכות ארוכות הטווח של המלחמה

המלחמה לא הסתיימה, אך ניתן כבר לסמן את השינויים שעיצבה בזירה האזורית והעולמית. נתמקד בשלושה המשפיעים ביותר על תפיסת הביטחון הישראלית, אשר ניכרים כבר עתה (גם ביחס לסיום עתידי או חידוש המלחמה):

1. קריסת תפיסת הביטחון של מדינות המפרץ

שלושת עקרונות הביטחון הלאומי של מדינות המפרץ הופרכו במהלך המלחמה, התפתחות המחייבת שינוי בתפיסת הביטחון של ישראל. אף שהמלחמה לא הסתיימה והפקת לקחיהן של מדינות המפרץ עשויה להשתנות, ראוי לעמוד עליהם כעת משום ההזדמנויות שהם מייצרים, לרבות ביחס לחידוש אפשרי של המלחמה:

א. קריסת תפיסת הגידור

תפיסת גידור הסיכונים גרסה שיש לשמר יחסים דיפלומטיים עם כל הצדדים בתחרות הבין-מעצמתית והאזורית, וכי קשרי מסחר ענפים תוך היעדר מחויבות טוטלית לצד אחד מייצרים יציבות ושגשוג. כך פורש הקשר ההדוק של מדינות המפרץ עם סין, רוסיה ואיראן. אולם תפיסה זו לא מנעה מאיראן לתקוף בחומרה את שכנותיה. הגידור לא הועיל גם מול רוסיה וסין: בעלות הברית של איראן לא ריסנו את הירי לעבר מדינות המפרץ ואף סייעו לאיראן באופן שהחמיר את הנזק. אמצעי הלחימה שסייעו למדינות המפרץ בהגנה ובהתקפה לא היו מתוצרת סינית או רוסית; הגיבוי הרוסי-סיני העניק לאיראן חבל הצלה כלכלי (רכש נפט). מדינות המפרץ הציעו לאיראן כסף בתמורה להפסקת התקיפות, ללא הועיל. הברוטליות האיראנית, שהייתה רחוקה מהתמודדות "רק" מול נכסים אמריקאים באזור, הומחשה היטב. הסברים, שלפיהם התקיפות נבעו מחוסר שליטה - תוצאה של נטרול הפיקוד והשליטה על ידי ישראל, לא שכנעו, אף החמירו את המסקנה: אם הנהגת איראן אינה יכולה לשלוט בצבאה, מה טעם בגידור? היא אינה כתובת ליציבות, ויכולותיה הצבאיות מסכנות את האזור.

ב. ערעור תפיסת המפלט המוגן

מדינות המפרץ מנסות זה עשור לשכנע מדינות שהן המקום הבטוח בעולם, מקום שכדאי לבנות בו תשתיות מחשוב ונמלים ולראות בו בסיס למסחר, ספורט ותרבות: "המפרץ כנווה מדבר בטוח, יציב ומשגשג". תפיסה זו עורערה קשות. איראן תקפה בדיוק את הרכיבים החשובים למדינות אלה: תשתיות מחשוב ואחסון של אמזון, נמלי תעופה (כולל הגדול בעולם), נמלי ים, בתי מלון מפוארים ותשתיות אנרגיה מתחדשת. הביטחון הוא רכיב יסוד בכלכלה המפרצתית: כ-90% מתושבי איחוד האמירויות הם עובדים זרים, וחוסר ביטחון עלול לגרום להם לעזוב - עזיבה שתערער את היסוד הכלכלי. גם המעמד כמרכז שינוע ומעבר סחורות נפגע קשות: אמינות המעבר הבטוח דרך תשתיות אמירתיות, הקריטית לפיתוח הכלכלי, נסדקה.

ג. כלכלת הנפט וקללתה

מדינות המפרץ נשענות על הנפט כרכיב מרכזי בכלכלתן. ההסתמכות על רכיב יחיד מדרבנת אותן לפתח חלופות, אך הן עדיין תלויות בו מאוד. חסימת מצר הורמוז המחישה את פגיעות הכלכלה הזו: איראן המחישה שהיא מחזיקה במפתחות למפרץ וההמחשה היא צלצול השכמה צורם. אין מדובר בחידוש. גיוון הכלכלה והגמילה מהנפט הם רכיב מרכזי בחזון 2030 של ערב הסעודית ושל איחוד האמירויות. אך קריסת אסטרטגיית הגידור ודימוי המפלט הבטוח יוצרים יחד קוקטייל בעייתי במיוחד. הכול תלוי בעיתוי: משבר דומה בעוד עשורים לא היה משפיע באותה עוצמה, שכן עד אז היה נבנה החוסן הנדרש. עם זאת, המעבר מכלכלת נפט לכלכלת שירותים והייטק עשוי להועיל לשיתוף פעולה עם ישראל. היכולות הישראליות בתחום הצבאי, שנקלטו היטב במהלך המלחמה, עשויות לדרבן את מדינות המפרץ להדק קשרים עם ישראל - חרף הקושי הנובע מתדמיתה בקרב הציבור הערבי.

2. לבנון וחיזבאללה: קריסת רעיון "ההתנגדות כמגן לבנון"

לאיראן לקח 40 שעות לגרום לחיזבאללה להיכנס למערכה. במלחמת 12 הימים, המנהיג העליון לא דרש זאת מחיזבאללה; הפעם, מותו נתפס כצוואה מחייבת. ובכל זאת, נדרשו זמן שכנוע ודחיפה אגרסיבית. ההתמהמהות לא נבעה מבעיות מבצעיות אלא מרגישות מעמדו של הארגון בלבנון. זה חודשים שממשלת לבנון דורשת מחיזבאללה, באומץ ובנחישות, להתפרק מנשקו. אמנם הפער בין הצהרות נחרצות למימוש מגומגם של היעד מול חיזבאללה על ידי צבא לבנון הוא גדול, אך השיח בלבנון השתנה. בשיא תהליך השינוי תקף חיזבאללה את ישראל וקלע את לבנון שוב למלחמה, בניגוד לאינטרס הלבנוני. הפעם קשה לארגון להסתיר את מניעיו: ברור שפעל בשליחות איראן וסביר שיישא עקב זאת במחיר פוליטי כבד. ייתכן שלראשונה תגיע הביקורת גם משורות העדה השיעית, הסופגת את עיקר הנזק בכפרי דרום לבנון.

כניסת חיזבאללה למערכה נוהלה מבחינתו בתחכום. הכניסה המדורגת נועדה לשכנע את דעת הקהל הלבנונית שהתגובה סמלית ומבוצעת רק מצפון לליטני, ושההסלמה היא תוצאה של תגובת ישראל. בפועל, ההחלטה להצטרף למלחמה התקבלה כבר ביומה הראשון; לחיזבאללה היו תשתיות לחימה ולוחמים מדרום לליטני, אך הוא נמנע מהפעלתם עד ה-5 במארס. הכניסה המדורגת הצליחה: רבים פירשו את תחילת הפעולה כסמלית, ואת היעדר הירי מדרום לליטני כעדות לפער ביכולת (לכאורה כתוצאה ממימוש הסכם הפירוז). הניסיון להטיל על ישראל את האשמה להתרחבות המלחמה צלח חלקית. בעוד שלאזרחי לבנון ברור מי האשם בהסלמה, בישראל עלה חשש כי דווקא התגובה החריפה של צה"ל היא שהביאה לכניסת חיזבאללה למערכה. נדגיש, החלטת מנהיג חיזבאללה, נעים קאסם, להיכנס למלחמה התקבלה לפני התגובה המאסיבית של צה"ל לירי הראשוני מלבנון.

חיזבאללה מוחלש צבאית, אך גם 10% מיכולותיו כפי שהיו לפני העימות עם ישראל, אשר הסתיים בנובמבר 2024 בהסכם הפסקת אש, הם איום בכ-15,000 טילים ורקטות. איום זה הפתיע מעט את אזרחי ישראל. ההחלטה לא לפנות הפעם יישובים, בשילוב הצהרות רהב של בכירים בדרג המדיני בדבר "פירוק חיזבאללה" כתכלית המלחמה, יצרה מציאות בלתי אפשרית: ברור שצה"ל אינו מסוגל כיום לכבוש את לבנון ולאכופ את פירוק חיזבאללה מנשקו. מול חמאס, ארגון חלש בהרבה, נדרשו שלוש שנים להבין שניצחון מוחלט שכזה אינו אפשרי. ובוודאי שפירוק חיזבאללה אינו אפשרי תוך כדי מלחמה מול איראן, כשלבנון הוגדרה כחזית משנית והרמטכ"ל מרים "עשרה דגלים אדומים" על מצב כוח האדם בצה"ל.

מה ניתן לעשות עכשיו? עם כניסתה לתוקף של הפסקת האש בלבנון, שנכפתה על ישראל על ידי הנשיא טראמפ, ניתן לסמן שני הישגים ואיום חמור. הישגים: ראשית, לראשונה מאז מלחמת לבנון הראשונה מתקיים משא ומתן ישיר ורשמי בין נציגים לבנוניים וישראלים. זהו ביטוי מפורש לנורמליזציה. שנית, "רצועת הביטחון" - יצירת מרחב חיץ המבטיח את צמצום האיום הטקטי מלבנון ומהווה קלף מיקוח אסטרטגי רב-ערך (אם ינוצל כך). מנגד, ללא פתרון אמיתי מול חיזבאללה, תחושות תושבי הצפון (אובדן אמון, חוסר ביטחון, נטישה המונית) מוצדקות נוכח מה שמסתמן כמלחמה ממושכת.

רצועת הביטחון יצרה "קו צהוב" - קו כיבוש קרקעי שבינו לבין הגבול הבינלאומי אין תשתיות ואין אזרחים, מה שמצמצם את סיכון לוחמת הגרילה בשטח הנכבש. רצועה זו מבטלת את איום הירי הישיר, אך אינה מונעת ירי תלול-מסלול, רחפני נפץ וכטב"מים, שרובם משוגרים מצפון לליטני; היא גם אינה מונעת מחיזבאללה לתקוף את אזור החיץ מהשטח שמצפון לו. כתזכורת, גם בתקופת רצועת הביטחון שלאחר מלחמת לבנון הראשונה, רוב התקיפות יצאו מצפון לקו האדום דאז.

ללא התערבות אמריקאית, הלחימה בלבנון הייתה כבר מתחדשת, וודאי בתקיפות בביירות. אך ספק אם לחימה זו הייתה מביאה לפירוק חיזבאללה. וגם אם, ללא מגבלה אמריקאית, היה הלחץ הציבורי מוביל את הדרג המדיני להחליט לכבוש את כל השטח עד הליטני - צעד זה לא היה מפרק את חיזבאללה ומונע ירי מצפון לשטח שנכבש. מנגד, כיבוש השטח עד הליטני והחזקתו לאורך זמן דורש סד"כ גדול הרבה יותר, הוא מחזק את נרטיב "ההתנגדות" של חיזבאללה כמגן לבנון הנלחם ב"כיבוש הישראלי, וכנראה שלא ייתן מענה לדרישה הציבורית של תושבי הצפון. הפתרון אפשרי דווקא מתוך האילוץ האמריקאי. המעורבות האמריקאית בלבנון היא אילוץ טקטי, אך עשויה להיות הפתרון האסטרטגי שישראל זקוקה לו: אימוץ מותאם של תפיסת הפתרון מול חמאס (שטרם מומש), כלומר יצירת מנגנון פיקוח בינלאומי שיאכופ את פירוק חיזבאללה מנשקו בתמורה לסל הטבות לשיקום לבנון ולנסיגת ישראל לגבול הבינלאומי, במסגרת הסכם בערבות בינלאומית.

3. ישראל בזירה הבינלאומית והאזורית: בין דימוי הלוחם המוכשר לדימוי הבריון הנכלולי

מעמדה של ישראל בזירה הבינלאומית הולך ונחלש בשנים האחרונות. ההידרדרות לא החלה ב-7 באוקטובר 2023, אך הואצה משמעותית על רקע הימשכות המלחמה ברצועת עזה ותוצאותיה. הסכסוך הישראלי-פלסטיני ממותג בקרב צעירים תמימים וחסרי ידע כ"מאבק החלש, השחור, המנוצל נגד קולוניאליזם מערבי לבן וגזעני", ותהליך זה זכה לגיבוי של תביעה משפטית בבית הדין הבינלאומי לצדק; האשמות חסרות שחר בג'נוסייד זכו לממד לגיטימי. על רקע זה, המלחמה באיראן אך החמירה את המצב.

בארצות הברית, ישראל מואשמת כמי שדחפה את הנשיא טראמפ למלחמה נגד איראן, בניגוד לאינטרס האמריקאי. גם תומכי הנשיא האדוקים ביותר, אנשי MAGA, אינם מקבלים את המלחמה ומבקרים אותה. במפלגה הדמוקרטית, ההתנגדות למכירת נשק לישראל הפכה לקונצנזוס. כך, חרף שיתוף הפעולה חסר התקדים ברמה הצבאית והתיאום בין הנשיא טראמפ לראש הממשלה בנימין נתניהו, המצב חמור: זיהוי ישראל עם טראמפ מחייב את כל מבקריו לבקר גם את ישראל. היום "שאחרי טראמפ" צפוי להציב לישראל אתגרים חמורים בהרבה, כשתידרש להתמודד עם נשיא לעומתי.

הבעיה אינה רק בזיהוי החד-מפלגתי, אלא גם בתפיסה שישראל שינתה את תפיסת הביטחון המעשית שלה.

ישראל אינה נתפסת עוד כמדינה שואפת לשלום ולהסדרים מדיניים עם מדינות ערב, אלא כחותרת להשגת ביטחון באמצעות מלחמה אינסופית, הכוללת כיבוש חלקים ממדינות ערב הגובלות בה לשם יצירת מרחבי ביטחון קדמיים. מעמדה של ישראל משתנה ממדינה שזכתה לאהדה רחבה כשהצהירה ש"עדיפים קשיי השלום על ייסורי המלחמה", למדינה המקדשת את "גם אתונה וגם סופר-ספרטה". במזרח התיכון רווחת האמונה שישראל חותרת לממש את חזון "ישראל הגדולה", מנהר הפרת ועד הנילוס. חזון זה אף זכה להתייחסות רשמית במסמך של משרד החוץ ובדברי של ראש הממשלה, שטען בראיון שהוא "מתחבר מאוד לחזון של ישראל השלמה". תפיסה זו מלבה את החשש הערבי מישראל כ"הגמון אזורי". מובילי דעת קהל ועיתונאים בערב הסעודית טוענים כי ישראל שואפת להגמוניה אזורית; או כפי שנוסח במסמך שפרסם מרכז דדו: "מווילה בג'ונגל למלכת הג'ונגל". כוחניות זו נתפסת כאיום על מדינות האזור, ולצד ההרתעה שהיא מייצרת היא עלולה להניע תגובת נגד שתצר את צעדי ישראל באזור.

בצד החיובי: היכולות הצבאיות והמודיעיניות של ישראל. עם תחילת המלחמה הותקפו מדינות המפרץ - איחוד האמירויות ובחריין בעיקר, ככל הנראה בשל היותן חלק מ"הסכמי אברהם". בתגובה פעלה ישראל להעברת יכולות הגנה למדינות אלה. אין לצפות להכרת תודה רשמית, אך החשיפה ליכולות הישראליות הייחודיות תחזק את היחסים עמן. היכולות הישראליות הרשימו גם את קציני צבא ארצות הברית: היכולת לחבר במהירות מודיעין ואש, וכן הזריזות והגמישות של המערכת הצבאית הישראלית, הרשימו את השותף האמריקאי, שאף קינא לרגע בהצטיינות הטקטית של צה"ל.

ישראל השיבה לעצמה את המעמד הביטחוני המרתיע שאבד ב-7 באוקטובר, אך רבים רואים בה כמי שהלכה צעדים מספר רחוק מדי, ואלה מרחיקים אותה מקהילת המדינות המערביות. על רקע זה, אופן סיום המלחמה יהיה קריטי לעתיד יחסי ישראל-ארצות הברית. אם תיתפס המלחמה ככישלון בדברי ימי ההיסטוריה האמריקאית ישראל תישא באחריות, חלקית לפחות. אם תחודש הלחימה והמחיר האמריקאי יעלה ללא שינוי בתוצאה, המשמעות לישראל תהיה חמורה אף יותר. אך אם חידוש המלחמה ישנה את המציאות לאורך זמן - השמדה מוחלטת של תכנית הגרעין, הגבלת טווח הטילים, עצירת מימון הטרור והפתיחה הבלתי-מותנית של מצר הורמוז, אזי ישראל תהיה חלק מניצחון היסטורי אמריקאי במזרח התיכון. וכאן הדילמה הניצבת בפני הנשיא טראמפ: הימור בסיכון גבוה בין ניצחון היסטורי לתבוסה מסוכנת.

חלק חמישי - הדרך קדימה: שלוש חלופות אסטרטגיות

בישראל מקובלת ההנחה שאיראן היא סיכון חמור לישראל ולמזרח התיכון, ושפרויקט הגרעין שלה מסכן את יציבות העולם. הערכה זו רווחת בקהילת הביטחון האמריקאית, ובמקרים רבים גם באירופה. להתמודדות עם איום זה גובשו במרוצת השנים שלוש דרכים: הסכם גרעין, מלחמה, ולחץ כלכלי מתמשך. שלוש הגישות חותרות לקדם שתי מטרות: צמצום איומים וערעור יציבות המשטר באופן שיחיש את קיצו. בתקופת ההמתנה הנוכחית, כל שלושן על הפרק, והדיון בהן רלוונטי מתמיד.

1. הסכם "טוב"

אבי הגישה הוא הנשיא לשעבר ברק אובמה. לפי תפיסתו, הסכם גרעין ימנע איום גרעיני למשך עשור (על בסיס הסכמה איראנית לעצור את תכנית הגרעין בתמורה להקלה בסנקציות). אובמה האמין שפתיחת איראן לשוק העולמי תניע תמורות פנימיות חיוביות - מעין "אביב פרסי". החלק הראשון של ההסכם - ה-JCPOA - פעל היטב: איראן לא הפרה אותו והגבילה את תכנית הגרעין (עד פרישת טראמפ מההסכם ב-2018). החלק השני לא עבד. ה-JCPOA היה בעייתי (זמן פקיעה, היעדר פיקוח על קבוצת הנשק), אך בהקשר אחד הוא היה טוב: עצר את פרויקט הגרעין ו"גלגל" לאחור את היכולת.

- יתרון מרכזי: הקפאת פרויקט הגרעין.
- חיסרון מרכזי: חבל הצלה כלכלי למשטר.

המצב הנוכחי: איראן במצב כלכלי קשה ביותר ונזקקת נואשות להקלה בסנקציות. המנהיג העליון החדש, ששרד ניסיון התנקשות ואיבד את משפחתו, קיצוני מאביו ומגלה אהדה לאפשרות של נשק גרעיני. הוא אינו מחויב לפסק ההלכה של אביו, שאסר על פיתוח נשק גרעיני, ומבחינה הלכתית הפתואו עצמה "מתה" עם מנסחה. איראן חוותה בתוך שנה שתי מלחמות קשות וסביר שמסקנת הנהגתה היא שרק הרתעה גרעינית תמנע את המלחמה הבאה. לכן נדרש הסכם חדש, נוקשה הרבה יותר, שיכלול פירוק מלא של התכנית ופיקוח בינלאומי חודרני והדוק יותר מה-JCPOA. ההסכם חייב להחזיר

את איראן לזמן פריצה של שנה לפחות לחומר בקיע, ושנתיים לפחות לפצצה. לשם כך אין די בהוצאת החומר המועשר ברמת 60% מאיראן או באיסור העשרה זמני בשטחה.

נדרשים: הוצאת כל החומר המועשר מאיראן (כולל ברמה נמוכה יותר); איסור על מפעלי העשרה תת-קרקעיים (מתקנים עתידיים יוקמו מעל פני הקרקע ובשליטה אמריקאית); איסור על ייצור ופיתוח של צנטריפוגות מתקדמות והשמדת הקיימות; ופיקוח אמין ומוגבר. דרישות אלה לא יהיו מקובלות על איראן, שתנסה לחזור להסכם הקודם ולשווק אותו לארצות הברית כ"הסכם טוב יותר" (בלי אפשרות העשרה), בתקווה שטראמפ יסכים, יכריז על ניצחון ויסגור את המלחמה. בשורה התחתונה: הסכם גרעין טוב מאוד ישפר את מצבה הביטחוני של ישראל - אך רק בתנאי שיכלול את הרכיבים שתוארו לעיל.

2. "לא הסכם ולא תקיפה" - לחץ כלכלי מתמשך

המזוזה ביותר עם הרעיון הזה הוא ככל הנראה הנשיא טראמפ. לאחר פרישתו מהסכם הגרעין הגה את רעיון "מערכת הלחץ המקסימלי", כלומר "ייבוש" המשטר עד נפילתו. משום שמצבה של איראן קשה ומשטרים כגון זה שבטהראן נוטים לקרוס מבפנים, תכלית הגישה היא להחמיר את מצבה הכלכלי ואת בידודה הבינלאומי, כדי להגביר את הסיכוי לנפילת המשטר בהפיכה מבית.

- יתרון מרכזי: החלשת אפקטיביות המשטר בהתמודדות עם משבר כלכלי חמור.
- חיסרון מרכזי: אין הגבלה על פרויקט הגרעין ועל בניין הכוח, מה שיחייב שימור ההישג באמצעות מבצעים צבאיים נוספים.

המצב הנוכחי: איראן במשבר, והתסיסה הפנימית הגיעה לשיא לפני המלחמה. אולם שרידות המשטר במלחמה העצימה את תדמיתו וחוזקו מול האזרח האיראני. גם היקף ההרוגים שאינם מעורבים במלחמה (2,000-1,500) הניע התלכדות סביב הדגל. שאיפתם של בכירי המשטר החדשים לנקום במחאה שקדמה למלחמה ושנתפסת בעיניהם כסיבה לפריצתה עלולה אף היא להרתיע מתנגדים. מנגד, בידי איראן יכולת לחזור לתכנית גרעין צבאית (ידע, צנטריפוגות מתקדמות, אתרי העשרה תת-קרקעיים), ואת מתקן ההמרה החוזרת ניתן לבנות בתוך חודשים בודדים. שימור איראן תחת מצור כדי להשפיע על קבלת ההחלטות בה הוא רעיון נכון, וייתכן שישפיע על שיקולי המנהיג העליון. אך הפיכת מצב זה לאסטרטגיית קבע שתכליתה הפלת המשטר היא הימור מסוכן: מדינות, כצפון קוריאה, העדיפו להקריב את רווחת אזרחיהן על מזבח היכולת הגרעינית. יש סכנה שאיראן החדשה, שמנהיגותה נסמכת על משמרות המהפכה, תפעל כך. משטרים שקרסו כתוצאה מבידוד בינלאומי, ברית המועצות ודרום אפריקה, נפלו לאחר שנים תחת לחץ, ולא תחת מצור.

3. מלחמה

לפי גישה זו, שנוסתה ב"שאגת הארי", מערכה צבאית תשמיד את היכולת הגרעינית של איראן, ורצף פעולות מיוחדות יערער את המשטר באופן שגם אם לא ייפול תוך כדי המלחמה, נפילתו לא תאחר לבוא. עד כה, המלחמה הנוכחית לא השיגה זאת.

- יתרון מרכזי: השמדה צבאית של פרויקט הגרעין (צריכה לשלב גם פעולה קרקעית נרחבת).
- חיסרון מרכזי: מלחמה שבה העורף הוא חזית בשל ירי הטילים, וסיכון משמעותי לכוחות בתת-הקרקע.

המצב הנוכחי: המלחמה עצרה באמצע הדרך ולכן לא השיגה את יעדיה (מוקדם להעריך את הסבירות לנפילת המשטר לאחר המלחמה). השאלה האם לחדשה כדי להסיר את האיום הגרעיני מונחת עדיין לפתחו של הנשיא טראמפ. לחידוש המלחמה תהיינה משמעותיות כבדות על מעמד ישראל בעולם, על הלגיטימציה הפנימית בארצות הברית, ועל העורף והמשק הישראליים. ואולם, הישג צבאי של חיסול תכנית הגרעין וערעור משמעותי של המשטר יסיר מעל שולחן המשא ומתן את קלפי המיקוח העיקריים של איראן. אם תשוב למשא ומתן, ידה תהיה חלשה הרבה יותר.

סיכום ושקלול החלופות

האפשרויות הגרועות:

הסכם גרעין רע - שלא יפתור את הבעיה, יעניק לגיטימציה לשלטון האיראני, יקל את הלחץ הכלכלי ויאפשר את שרידות המשטר.

לחץ ארוך-טווח אך חלש - שיאפשר שרידות וחידוש יכולות מאיימות, ללא פיקוח ובקרה.

תקיפה גרועה - תקיפה שנועדה לצרכים תודעתיים בלבד (למשל, על תחנות כוח או גשרים), שאולי תכאיב לאיראן אך לא תצמצם את האיום הגרעיני ולא תדחוף אותה איראן לפשרה.

האפשרויות הטובות:

הסכם גרעין, שימנע לחלוטין תכנית גרעין צבאית, יאפשר תכנית גרעין אזרחית על אדמת איראן בתנאי פגיעות (מעל פני הקרקע) ובפיקוח הקהילה הבינלאומית.

לחץ כלכלי מתמשך על בסיס מצור חלקי ומבוקר, שיגביר את הלחץ על המשטר לשנות מדיניות (שתיית כוס התרעלה). יש להדגיש - לא כתכלית בפני עצמה, אלא כאמצעי לתכלית אחרת.

מבצע ממוקד לנטרול אתרי הגרעין והוצאת החומר המועשר מאיראן ובסיומו כניסה מהירה למשא ומתן על הסכם קבע, כאשר איראן חסרת מנופי לחץ.

הבחירה צריכה להיעשות לפי קריטריון אחד: שיפור הביטחון הלאומי של ישראל באופן שיחזיק מעמד גם אחרי תקופת נשיאות טראמפ. הסבירות לגיבוי אמריקאי במערכה נוספת מול איראן אחרי עידן טראמפ נמוכה. לכן נדרש עתה הסכם גרעין טוב, או תקיפה מוחצת שבסיומה תהליך מדיני משלים. אפשרות הביניים: "לא תקיפה ולא הסכם" - רלוונטית כעת כמנוף לחץ, אך אסור שתתקבע לטווח הארוך.

סיכום

המלחמה עם איראן טרם הסתיימה, ולכן מוקדם להסיק מסקנות לגבי הצלחתה או כישלונה. שיפוט המערכה ייעשה בעתיד על שני צירי זמן: בטווח הקצר - האם הוסרו האיומים מעל ישראל (גרעין, שלוחים, טילים); ובטווח הארוך - האם המלחמה שינתה את מדיניות איראן וביאה כיוון: רדיקליזם, פשרנות, או שינוי משטרי לכיוון פרגמטי יותר.

גם ההמלצות המדיניות נתונות למבחן הזמן. אם המצור ההדדי יוביל לפשרות או להתנגשות צבאית מחודשת, הוא יועיל; כך או כך, הנושאים החשובים לישראל יזכו לטיפול. אם המצור יהפוך למדיניות לחץ מקסימלי מתמשך, בלי מגבלה על בניין הכוח האיראני וריסונו, סביר שאיראן תשקם את יכולותיה. האיום העתידי שתציב, בהינתן המנהיג החדש, טראומת המלחמה ודומיננטיות משמרות המהפכה, יהיה חמור יותר מאשר בעבר.

המלצות אופרטיביות

טווח קצר - מימוש המצור כאמצעי לחץ לריכוך עמדת איראן במשא ומתן ולבניית הלגיטימציה להמשך לחימה, אם איראן לא תתפשר.

הסכם גרעין מחמיר - חתירה להסכם המרחיק את זמן הפריצה לנשק גרעיני לשנים קדימה: מתקנים על-קרקעיים בלבד וזמן פריצה של שנה לפחות לחומר בקיע, שיאפשר תקיפה ישראלית אפקטיבית אם איראן תחל בפריצה.

חידוש לחימה - אם תחודש הלחימה, יש להגדירה כמערכה להסרת איומים ולקבוע כי איום הגרעין הוא ראשון להסרה. בתקיפות אוויריות בלבד לא יהיה די כדי להשיג את היעד.

זכויות אדם - גם במקרה של הסכם גרעין, יש להתעקש על שימור הסנקציות בנושא זכויות אדם באיראן. אין להעניק לגיטימציה לדיכוי הדורסני של המשטר את אזרחיו.

הנחת עבודה: פרויקט גרעין חשאי - מערכת הביטחון תפעל בהנחה שקיים פרויקט נשק גרעיני חשאי באיראן. יש להאיץ את המוכנות המודיעינית-מבצעית להתמודדות עם תרחיש זה. גם בהשגת הכרעה (בתקיפה או בהסכם), אין לחסוך במשאבים המייצרים מוכנות בסיסית זו.

לבנון - יש לשבש את אסטרטגיית השלוחים האיראנית באמצעות פעולה בילטרלית מול לבנון. חתירה להסכם שלום שיחייב ויוודא את פירוק חיזבאללה מנשקו בפיקוח בינלאומי, בתמורה לנסיגת ישראל לקו הגבול הבינלאומי, תקדם יעד זה.